

Skelbiame siūlymų, gautų atnaujintos pradinio ir pagrindinio ugdymo Pilietiškumo pagrindų bendrosios programos 2020-12-14 d. projektui, apibendrinimą.

Dėkojame už gautus siūlymus. Juos gavome iš 4 organizacijų, 1 pavienių asmenų.

Siūlymas	Atsižvelgta/ neatsižvelgta	Pagrindimas kodėl neatsižvelgta
1.LR URM rekomendacijos		
1 Temą Dalyvavimas ir pokyčių inicijavimas bendruomenėje papildyti įtraukiant įvairesnes piliečių dalyvavimo formas, t.y. šiuolaikines taikaus protesto bei aktyvizmo formas, dalyvavimą pilietinės visuomenės organizacijose ir pilietinėse iniciatyvose, nagrinėjant tiek teisinį reguliavimą, tiek aktualius šiuolaikinius aktyvizmo ir protesto kultūros kontekstus bei įvykius Lietuvoje, Europoje bei pasaulyje.	Atsižvelgta	
2. Temą Socializacija ir visuomeniniai santykiai. Demokratinis bendrabūvis ir pilietinė visuomenė papildyti lygių galimybių užtikrinimu,	Atsižvelgta	
3.Temą Lietuva ir tarptautinė bendrija papildyti: - Baltijos jūros regionas. Lietuvos prioritetai: transeuropiniai transporto koridoriai, efektyvumas ir atsinaujinančios energijos ištekliai, bioekonomika ir kaimo plėtra;	Atsižvelgta	
- Bendra saugumo ir gynybos politika (BSGP atsiradimo ir raidos istorija, veikimo principas). Transatlantinis bendradarbiavimas: JAV vaidmuo užtikrinant Europos saugumą. Saugumo ir stabilumo ES artimiausioje kaimynystėje didinimas (Rusija, Baltarusija): Vakarų strategija Rusijos atžvilgiu.	Atsižvelgta	
- Lietuvos dalyvavimas ES karinėse operacijose ir civilinėse misijose (Sakartvelas, Ukraina).	Atsižvelgta	
Kova su hibridinėmis grėsmėmis ir atsparumo stiprinimas (Lietuvos iniciatyva stiprinti ES bendradarbiavimą kibernetinio saugumo	Atsižvelgta	

srityje).		
4. Temą ES reikšmė Lietuvai ir globaliam pasauliui papildyti:	Atsižvelgta	
- Europos Sąjungos ir šalių narių kompetencija bei jų tarpusavio santykis.	Atsižvelgta	
- ES pilietybė, jos santykis su nacionaline pilietybe, piliečių dalyvavimas priimant ES sprendimus (EK konsultacijos, Europos piliečių iniciatyva, peticija, protestas).	Atsižvelgta	
- ES pilietybė, jos santykis su nacionaline pilietybe, piliečių dalyvavimas priimant ES sprendimus (EK konsultacijos, Europos piliečių iniciatyva, peticija, protestas).	Atsižvelgta	
- Sprendimų priėmimas ES: Europos Parlamentas, ES Taryba (Ministrų taryba). Europos Komisija, Europos Vadovų Taryba (galios ir veikla). Sprendimų priėmimas Lietuvoje. Pirmininkavimas ES Tarybai. Lietuvos pirmininkavimo prioritetai.	Atsižvelgta	
- EP rinkimai, sandara (politinės grupės ir komitetai), galios ir darbo procesas, atstovavimas.	Atsižvelgta	
- ES tarybos sandara, galios ir atstovavimas. ES reikalų koordinavimas Lietuvoje.	Atsižvelgta	
- Europos Komisijos sandara, komisarų skyrimas ir tvirtinimas. - Suinteresuotų grupių dalyvavimas ES teisėkūros procese: Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, Regionų komitetas. Lietuvos atstovavimas.	Atsižvelgta	
- ES teisės veikimas Lietuvoje.	Atsižvelgta	
- ES integracija, plėtra ir regioniškas: Vakarų Balkanų valstybės;	Atsižvelgta	

ES Rytų kaimyninės šalys. Ukrainos, Moldovos, Sakartvelo integracijos svarba Lietuvai. Bevizis režimas. ES ir Lietuvos pozicija kaimyninių šalių požiūriu: Oranžinė revoliucija, Rusijos karas prieš Sakartvelą, neteisėta Krymo okupacija. Vystomasis bendradarbiavimas. Pagalba Rytų partnerystės valstybėms (Armėnijai, Azerbaidžanui, Baltarusijai, Sakartvelui, Moldovai ir Ukrainai) įgyvendinant politines, ekonomines ir socialines reformas. Europinių vertybių perdavimas.		
- ES dezintegracija: JK, Graikija. Populizmo augimas.	Atsižvelgta	
2. Lietuvos Moksleivių sąjunga		
9 klasės temos: Jaunimo politika: apie vaikų teises šnekama prieš NVO temą, o dar prieš ją šnekama apie mokinių savivaldą. Eiga: ● Vaikų teisės; ● Mokinių savivalda; ● NVO.	Atsižvelgta	
6. Pasiiekimų raida. Pilietiško ugdymo pagrindai. A. Savęs ir visuomenės pažinimas ir tyrinėjimas. Siūlome į 7 – 8 mokymosi metų skiltį įtraukti jaunimo politiką. B. Dalyvavimas ir pokyčių inicijavimas bendruomenėje. Siūlome į 7 – 8 ir 9 – 10 mokymosi metų skiltį įtraukti moksleiviams suteikiamą galimybę prisidėti prie jaunimo politikos (NVO, mokinių savivalda, miesto, miestelio, kaimo bendruomenė ir t. t.).	Atsižvelgta	
7 punkto 12 papunktis Siūloma pridėti: Mokinių savivaldos, mokinių savivaldos pirmininko visuotiniai rinkimai, akcijos ir projektai.* Parodoma paralelė tarp valstybės ir mokinių savivaldos pirmininko rinkiminio proceso.	Atsižvelgta	
15 punktas Siūloma pridėti: ● ES institucijos ir bendrabūvis, Lietuvos atstovavimas ir valstybės dalyvavimas, sprendžiant regionines ir globalias problemas – siūloma dėstyti analizuojant Lietuvos tarptautinės – globalinės politikos praeities pavyzdžius.	Atsižvelgta	
3.Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjunga		

Tradicijos, valstybingumas ir jų svarbą dabarties bei ateities pasaulyje;	Atsižvelgta	
· Aplinkos ir kultūrinės aplinkos bei paveldo apsauga;	Atsižvelgta	
· Bendruomenių, tautos ir valstybės tradicijos; Kalendorinių, tautinių, valstybinių švenčių paminėjimų organizavimas;	Atsižvelgta	
· Lietuvos istoriniai ir geografiniai vaizdiniai;	Neatsižvelgta	Minima tematika geriau tiktų istorijos ir geografijos dalykų turiniui.
· Lietuvos etnografiniai regionai;	Neatsižvelgta	Tema, atrodo, logiškai tinka geografijos dalyko kontekstui.
· Globalaus pasaulio daugiakultūriškumas;	Atsižvelgta	
· Baltų kalendorius ir laiko skaičiavimo sistemos, simboliai liaudies ornamentikoje;	Neatsižvelgta	Tematika aiškiai yra ne Pilietiškumo pagrindų, o istorijos, matematikos ir dailės turinio dalis.
· Tautos tradiciniai kalendoriniai papročiai, šventės ir folkloras;	Atsižvelgta	
· Tradicinės sodybos ypatumai ir tradicinės architektūros pritaikymas dabarčiai;	Neatsižvelgta	Manytume, kad tema yra integrali istorijos ir dailės dalykų turinio dalis.
· Tautinio kostiumo reikšmė. Lietuvių ir kitų Europos tautų nacionaliniai kostiumai;	Neatsižvelgta	Manytume, kad tema yra integrali istorijos ir dailės dalykų turinio dalis.
· Tradiciniai amatai, tradicinių dirbinių paskirtis ir reikšmę tradicinėje bendruomenėje;	Neatsižvelgta	Esame tikri, kad tai tiktų technologijų ir istorijos dalykams.
Gimtojo miesto (miestelio, kaimo) įkūrimo istoriją ir vietos bendruomenės tradicijos;	Atsižvelgta	
· Mano šeimos sąsajos su tauta, bendruomene, Tėvyne;	Atsižvelgta	
· Lietuvos tautinių simbolių reikšmės, tautos švenčių tradicijos;	Atsižvelgta	
· Tautiečių bendruomenės užsienyje, jų veikla ir tradicijos;	Atsižvelgta	
4.Nacionalinis švietimo NVO tinklas		
1. Pilietiškumo samprata programoje apribota teritoriniu, tautiniu ir sričių (daugiausia socialine) požūriais. Nepaisant daugiamėčio Lietuvos dalyvavimo įvairiose tarptautinėse organizacijose, Europos ir pasaulio	Atsižvelgta	

dimensijos menkai (labiau formaliai) įtrauktos į programos bendrąsias nuostatas, dalyko paskirtį ir tikslus. Siūloma labiau akcentuoti bendražmogiškas vertybes, neapsiribojant patriotizmu, kuris gali būti traktuojamas kaip besąlyginė meilė (valstybei), kuriai prieštarauja, pavyzdžiui, valdžios kritika, kritinis procesų ir pasiekimų vertinimas ir pan.		
Atsižvelgiant į tai, kad pilietiškumas svarbus ne tik socialinių problemų sprendimui, bet ir kitose srityse, pavyzdžiui, piliečių dalyvavimas aplinkosauginių problemų sprendime, ypač klimato kaitos akivaizdoje, siūlome išplėsti dalyko tikslą "Siekti, kad mokiniai įgytų gebėjimus kūrybiškai spręsti socialines problemas,..” ir naudoti platesnę sąvoką - įvairios visuomenės gyvenimo problemos (taip pat vartoti šią sąvoką ir kitose programos dalyse).	Atsižvelgta	Manome, kad „įvairios visuomenės problemos“ yra socialinės problemos, jokios kitos jos negali būti.
• Tarp tikslų pasigendama mokinių pa(si)rengimo dalyvauti Europos ir pasaulio demokratinės bendruomenės gyvenime, apsiribojant vien dėmesio skatinimu pasaulio aktualijomis bei pasaulio kultūros ir istorijos pažinimu. Atsižvelgiant į tai, kad vertybinės nuostatos įprastai demonstruojamos per žmogaus elgseną ir jos kaitą, svarbu neapsiriboti tik pažinimu. Siūlome keisti formuluotę taip: "Skatinti mokinių pilietinį sąmoningumą ir įgalinti aktyviai veikti darnios savo šalies ir pasaulio visuomenės labui."	Atsižvelgta	
• Formuluojant programos uždavinius taip pat siūlome neapsiriboti tik Lietuvos kontekstu ir teritorija.	Atsižvelgta	
2. Pilietiškumo ugdymo pagrindų 9-10 klasių programose pasigendame dėmesio šiandienos visuomenės realijų aktualizavimui.	Atsižvelgta	
• Aktualias realijas švietimo turinyje pristatančios temos (globalios raidos, žmogaus teisių, socialinio verslo, JT Darnaus vystymosi tikslų, Žaliojo kurso ir kitos temos) paliktos 30 proc. mokytojų pasirenkamam turiniui, todėl kyla grėsmė, kad jos nebus įtrauktos arba supažindinamos paviršutiniškai dėl mokytojų žinių, motyvacijos ir laiko pasiruošimui trūkumo. Siūlome keisti tokią turinio struktūrą ir aktualias globalias temas ir reiškinius priskirti privalomam dalyko turiniui	Neatsižvelgta	Dėl labai plataus programos turinio ir mažo pamokų skaičiaus nėra galimybių visas temas įrašyti kaip privalomas.
• Globalizacijos tema nėra susijusi tik su emigracija, bet taip pat ir su klimato kaitos padariniais, taika ir konfliktais, skurdu ir kt., todėl siūlome šioms klausimams skirti lygiavertį dėmesį.	Neatsižvelgta	Dėl labai plataus programos turinio ir mažo pamokų skaičiaus nėra galimybių visas temas įrašyti kaip privalomas.
• Grėsmių demokratinei valstybei temoje siūlome įtraukti tarptautinį	Atsižvelgta	Grėsmės turi būti suprantamos kaip grėsmės

<p>kontekstą, taip pat aktualizuoti klausimus (atsisakyti institucijų ir jų funkcijų, istorinių įvykių įvardijimo) šiandienos realijomis ir iššūkiais taip, kad jais išties būtų ugdomos dalyvavimo ir pokyčių inicijavimo kompetencijos.</p>		<p>Lietuvos valstybei, kurio pilietiškumo programa ugdo, o kontekstas bus įtraukiamas be parašymo, kitaip ir negalima bus atskleisti temos.</p>
<p>• Konstitucijos paskirties demokratinėje valstybėje ir Lietuvos ir tarptautinės bendrijos. Tarptautinio solidarumo ir pasaulio problemų temoje taip pat siūlome aktualizuoti klausimus (atsisakyti institucijų ir jų funkcijų įvardijimo) šiandienos realijomis ir iššūkiais taip, kad jais išties būtų ugdomos socialinių ryšių kūrimo ir palaikymo kompetencijos.</p>	<p>Neatsižvelgta</p>	<p>Realijos ir iššūkiai ir taip bus aptariami programoje, netinka būtų juos pakeisti antriniais, papildančiais, iliustruojančiais turinį aspektais.</p>
<p>Siūlome vietoje institucijų ir jų funkcijų bei pagrindinių Lietuvos ir tarptautinių teisės aktų vardijimo, per konkrečius pavyzdžius nagrinėti, kaip sprendžiamos socialinės, aplinkosauginės ir kitų visuomenės gyvenimo sričių problemos jų pagalba, koks piliečių vaidmuo šiame procese ir pan.</p>	<p>Atsižvelgta</p>	
<p>Socialinės atskirties temoje siūlome įvardyti ir žmonių su negalia įtraukties klausimą. Taip pat neapsiriboti tik socialiai atsakingo verslo klausimu, bet nurodyti ir kitus galimus socialinės atskirties mažinimo sprendimo būdus, pavyzdžiui, socialinės ir žaliosios ekonomikos, socialinio verslo, nevyriausybinių organizacijų veiklos ir pan.</p>	<p>Atsižvelgta</p>	<p>Sutinkame, kad programoje per mažai dėmesio skiriama žmonių su negalia klausimui. Ši problema ir žmonių su negalia atskirtis bendrame kontekste yra aptariama temose „Socializacijos principai ir problemos. Nesėkminga socializacija ir asocialumo problema.“, „Psichologinio ir fizinio smurto problemos: patyčios, mobingas, diskriminacija.*“, „Socialinės atskirties priežastys, pavyzdžiai ir sprendimo būdai“, „Valstybės institucijų ir piliečių vaidmuo įgyvendinant sveikos visuomenės ir sveikos gyvensenos tikslus. o Valstybės institucijų vaidmuo, sprendžiant socialinės politikos klausimus: Jungtinių Tautų Ekonominė ir Socialinė Taryba ir Europos Sąjungos vykdoma socialinė politika. LR Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto, Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos jurisdikcijos ir kompetencijos. *“ Žmonių su negalia įtraukties klausimas taip pat nagrinėjamas susipažįstant su nevyriausybinių organizacijų veikla. Pilietiškumo</p>

		pagrindų pamokų metu skatinama bendrauti su nevyriausybinėmis organizacijomis, kurios dirba su žmonėmis turinčiais negalią.
Savanorystės ir nevyriausybinių organizacijų temoje siūlome nevardyti konkrečių institucijų ir programų (pavyzdžiui, Jaunimo reikalų departamento projektai, Jaunimo savanoriška tarnyba, Lietuvos jaunimo organizacijų taryba), kadangi joms keičiantis ar atsiradus naujoms, jos praranda aktualumą.	Atsižvelgta	Nagrinėjant savanorystės galimybes taip pat raginama neužmiršti šio klausimo. Sutinkame su pastebėjimu, kad socialinės atskirties klausimai geriausiai atsiskleidžia dalyvaujant pokyčių inicijavime, savanoriaujant. Atsižvelgę į Jūsų ir kitų nevyriausybinių organizacijų pastabas, savo programoje nebeišskiriame konkrečių savanorystės organizacijų, leidžiame mokiniams ir mokykloms pasirinkti patiems su kuo šie norėtų bendradarbiauti.
4. Pasiekimų sritys taip pat apribotos teritoriniu (dažnai lokaliu) ir tautiniu požiūriais. Siūlome įtraukti globalią, tarptautinę dimensiją ir šiandien itin aktualias sritis tokias, kaip aplinkosaugos. Pavyzdžiui:	Atsižvelgta	
• “Išskiria save kaip sąmoningą, atsakingą asmenybę, demokratiškas vertybes ir valstybingumo puoselėtoją, Lietuvos ir pasaulio pilietį, šalies ir tarptautinės bendruomenės visuomenės narį.”	Atsižvelgta	Išskyrus tai kad „pasaulio piliečio“ sąvoka yra filosofinė, tačiau ne Pilietiško pagrindų dalyko sąvoka.
• “Geba analizuoti socialinę, politinę, gamtos ir kultūrinę tikrovę,..”	Atsižvelgta	Pažymime, kad kultūrinės tikrovės apima ir gamtos –aplinkos tikrovę.
• “Suvokia savo vaidmenį užtikrinant asmeninį, socialinį ir valstybės nacionalinį ir tarptautinį saugumą. Suvokia ir analizuoja vidines ir išorines grėsmes galinčias kilti jam pačiam, bendruomenei, ir valstybei ir demokratiniam pasauliui.”	Atsižvelgta	
• “Geba kritiškai įvertinti ryšį tarp žmogaus teisių, demokratijos, taikos ir saugumo globalizuotame pasaulyje.”	Atsižvelgta	
• “Išskirdami Lietuvos ir pasaulio valstybių istorinius, geografinius vaizdinius, palikimą, ugdo pagarbą savo tautai ir valstybei, puoselėja jos valstybingumą. Paaikškina valstybingumo bruožus ir valstybės funkcijas. Suvokia pasaulio tarpusavio sąsajas, suvokia save kaip globalios visuomenės	Neatsižvelgta	Pilietiško ugdymo dalyko kontekstas nėra globalaus piliečio ugdymas, juo labiau kad globalios visuomenės sąvoka reiškia visą žmoniją.

nari		
5. Pasiekimai, jų raida ir vertinimas yra labiau orientuoti į žinias ir suvokimą, o ne įgūdžių bei nuostatų formavimą, nepaisant deklaruojamų tikslų ir uždavinių. Kaip ir aukščiau nurodytose programos dalyse, pasiekimų raida iki 9 klasės apsiriboja artimiausia aplinka, ypač ankstyvesnėse ugdymo pakopose, eliminuoja globalų kontekstą.	Neatsižvelgta	Pastebime, kad „globalumas“ nėra programos turinio esmė, o tik papildinys, kiek jis siejamas su ES ir Tarptautinėmis organizacijomis.
• Siūlome nuo ankstyvojo ugdymo pakopų ugdyti mokinių ne tik kaip vietos bendruomenės ir tautos, bet ir kaip pasaulio visuomenės atstovų savivoką bei vertybes, nagrinėti ne tik klasės ir mokyklos, bet ir globalias problemas. (Pavyzdžiui, Norvegijoje jau 2 klasėje mokiniai tyrinėja ir pateikia pavyzdžių, kaip žmonės skirtingose pasaulio vietose veikia kitų gyvenimą).	Neatsižvelgta	Dalyko turinys nėra susijęs su totalia globalizacija, o iliustruojantys pavyzdžiai ir su tuos susiję užduotys gali būti mokiniams pateikiami ir skiriami.
Atkreipiame dėmesį, kad stinga pasiekimų nuoseklumo pagal ugdymo pakopas.	Atsižvelgta.	
Kaip ir pasiekimų srityse, visuose amžiaus tarpsniuose akcentuojamas “proginis”, nekritiškas pilietiškumas (švenčia šventes, (aktyviai) dalyvauja mokyklos, bendruomenės veikloje, žavisi garsiomis istorinėmis asmenybėmis), kuri sudėtinga objektyviai įvertinti, ypač atsižvelgiant į tai, kad daugelio Lietuvos ir pasaulio asmenybių veikla buvo kontraversiška. Todėl svarbu, kad mokiniai gebėtų suprasti skirtingus kontekstus, diskutuoti ir formuoti asmeninę nuomonę. Siūlome keisti šias formuluotes taip, kad programa skatintų sąmoningą mokinių dalyvavimą ir kritišką Lietuvos ir pasaulio asmenybių veiklos ir nuopelnų vertinimą	Atsižvelgta	
Mūsų nuomone, nepagrįstas ir neobjektyvus dalyvavimo klasės, mokyklos bendruomenėje, konkrečiose organizacijose, pavyzdžiui, Lietuvos moksleivių sąjungoje, vertinimas, eliminuojant savarankišką ir savanorišką mokinių pasirinkimą (pavyzdžiui, savivaldoje, nevyriausybinėse organizacijose, socialiniuose interesų grupių tinkluose). Siūlome suteikti mokiniams pasirinkimo laisvę dalyvauti tose organizacijose, kuriose jie patys pageidauja.	Neatsižvelgta	Nepritariame Jūsų minčiai, kad dalyvavimas klasės, mokyklos bendruomenėje, konkrečiose organizacijose, pavyzdžiui, Lietuvos moksleivių sąjungoje yra nepagrįstas ir neobjektyvus. Taip pat nesutinkame su teiginiu, kad skatinimas dalyvauti mokinių savivaldos veiklose eliminuoja savarankišką ir savanorišką mokinių pasirinkimą. Programoje yra kalbama ir pabrėžiama mokinių

		dalyvavimo savivaldoje svarba. Mokiniai susipažindami su mokyklos savivalda, ją lygina su miesto savivaldos, šalies savivaldos ir tarptautinėmis institucijomis. Mokiniai tiesiogiai prisideda prie demokratiškesnės mokyklos kūrimo, praktiškai išmoksta demokratijos principus. Mokiniai skatinami domėtis tiek mokyklos reikalais tiek tai kas vyksta už mokyklos ribų, mokiniams paliekama teisė nedalyvauti mokyklos savivaldos veiklose ir pateikiamos kitos pokių kūrimo iniciatyvos.
6. Programos turinyje yra daug kitų dalykų (istorijos, geografijos, ekonomikos) temų, kurios pakartoja, o ne papildo ar aktualizuoja jas.	Neatsižvelgta	Dalykas neturi „savo“ žinių, todėl naudojasi kitų socialinių mokslų žiniomis, jų nedubliuodamas.
• Siūlome keisti atspirties tašką, šią dieną lyginant su praeities įvykiais ir procesais bei ypač projektuojant ateities modelius	Neatsižvelgta	To negalima padaryti, nes ugdymas projektuojamas tam tikros tautos ir valstybės patirties pagrindu.
• Ekonomikos ir politikos santykio temoje dauguma įvardytų klausimų yra ekonomikos dalyko klausimai ir menkai siejami su aktualiais pilietiško klausimais tokiais, kaip socialinės ir žaliosios ekonomikos, ekonominės nelygybės, ekonominės migracijos, socialinio kapitalo, socialinio verslo ir kt. Siūlome peržiūrėti ir tobulinti šią programos dalį, nekartojant kitų mokomųjų dalykų turinio, integruojant tik tuos ekonominius aspektus, kuriuose yra svarbi asmens pilietinė pozicija ir pasirinkimai.	Neatsižvelgta	Dalykas neturi „savo“ žinių, todėl naudojasi kitų socialinių mokslų žiniomis, jų nedubliuodamas, o ekonomikos dalis yra programos sudėtinė dalis.
• Stinga nuoseklumo tarp atskirų programos dalių. Taip pat programos išdėstymas yra pakankamai sudėtingas, ypač sunku „atsekti“ sąsajas tarp pasiekimų sričių ir pasiekimų vertinimo lygių 9-10 klasėse, todėl manome, kad ir mokytojams bus nelengva suprasti sąryšius.	Neatsižvelgta	Dalykas pirmą kartą išskleistas logiškai ir nuosekliai, o orientuojantis į ugdymo sritis.
7. Programoje naudojamos sąvokos kelia abejonių, todėl parengus jas būtina	Neatsižvelgta	Programos rengėjų grupė yra kvalifikuota,

atlikti jų recenzavimą, įtraukiant aukštos kvalifikacijos išorės ekspertus		susidedanti iš mokslų daktaro-pedagogo ir mokytojų praktikų.
<ul style="list-style-type: none"> • Pavyzdžiui, Kompetencijų ugdymo dalyku dalyje Institucinė-pilietinė veikla aprašoma taip: “Šeima, mokykla, valstybė, privati nuosavybė, bažnyčia – tai tik keli socialinių institucijų pavyzdžiai, kurių nagrinėjimas, gilinantis į jų institucionalizavimo ir legitimavimo mechanizmus, įgalina įsisavinti demokratinės elgsenos ir gyvenenos įgūdžius bei nuostatas.” Be to, institucijų išvardijimas yra selektyvus ir diskriminuojantis, pavyzdžiui, kitų religinių bendruomenių požiūriu. 	Neatsižvelgta	Nuostata tikrai nėra diskriminuojanti, nes ji yra apibendrinanti.
<ul style="list-style-type: none"> • Pakartotinai siūlome atsisakyti programoje vartojamo tolerancijos termino (nusakančio pakantumą kitokiems) ir keisti jį pagarbos sąvoka. 	Neatsižvelgta	Pagarbos sąvoka tradiciškai nėra vartojama kaip tolerancijos atitikmuo.
<p>8. Siūlome apsvarstyti pilietiškumo pagrindų dalyko pasiekimų vertinimą, galbūt atsisakyti vertinimo pažymiais. Kaip nurodoma Europos Tarybos Demokratinės Kultūros Kompetencijų Orientaciniuose Metmenyse, vertinimas turi būti grindžiamas patikimais, teisingais, skaidriais ir praktiškais vertinimo metodais ir turėtų padėti besimokantiesiems prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi, stiprinti jų savivertę ir padėti jiems pasirinkti tolimesnio mokymosi perspektyvas. Be to, mokytojai ir kiti vertintojai turi stebėti kompetencijas įvairiais laikotarpiais ir įvairiose situacijose ir jas vertinti integraliai su kitomis ugdymomis kompetencijomis. Todėl pilietiškumo pasiekimų vertinimui siūlome pasitelkti metodus, pagrįstus savirefleksija ir grįžtamuoju ryšiu, tokius, kaip atvirieji dienoraščiai, refleksijų užrašai ir struktūruotos autobiografinės refleksijos, stebimasis vertinimas, dinaminis vertinimas, projektine veikla grįstas vertinimas, vertinimas, naudojant aplanką. Kyla abejonių, ar vertinimas pažymiais yra suderinamas su tokiais metodais.</p>	Atsižvelgta	Dėl vertinimo, paliekama teisė apsispręsti kiekvienai ugdymo įstaigai kaip jį nutars.
<p>Kaip ne kartą atkreipėme dėmesį, pilietinį sąmoningumą ir elgseną iš esmės formuoja praktinė veikla, kurios metu įgyjami ir tobulinami reikiami įgūdžiai ir gebėjimai. Norint ugdyti pilietišką elgseną, nepakanka mokiniams paaiškinti, kas tai yra. Svarbu sudaryti mokiniams sąlygas mokytis remiantis patirtimi, įtraukiant šių kompetencijų ugdymą į visus mokyklos bendruomenės organizavimo ir veikimo procesus. Būtina užtikrinti, kad visi mokyklos gyvenimo aspektai (programos, ugdymo metodai ir išteklių, vadovybė ir sprendimų priėmimo procesai, politika ir elgesio kodeksai,</p>	Atsižvelgta	

<p>darbuotojų tarpusavio ir darbuotojų ir mokinių santykiai, popamokinė veikla ir ryšiai su bendruomene) atspindėtų demokratijos ir žmogaus teisių principus.</p>		
<p>9. Remiantis tarptautinio penkiolikmečių tyrimo PISA 2018 duomenimis, Lietuvoje tik 55,7 proc. mokinių jaučiasi priklausantys mokyklai, tarp 36 EBPO šalių tai prasčiausias rezultatas po Prancūzijos. Žvelgiant iš edukologinės paradigmos, šiuo metu takoskyra tarp mokymo Lietuvos mokyklose ir realių socialinės raidos procesų didėja. Todėl būtina sudaryti tinkamas sąlygas socialinių ryšių kūrimui ir palaikymui bendruomenėje. Be to, mokyklose menkai išplėtotas ugdymas per praktiką, mokiniai neįgyja būtinų kompetencijų bendradarbiauti, inicijuoti pokyčius, priimti sprendimus ir rūpintis aplinka, kurioje yra, todėl siekiant, kad mokiniai taptų aktyviais piliečiais, būtina sudaryti sąlygas mokinių į(si)galinimui mokyklų bendruomenėse.</p>	<p>Atsižvelgta</p>	
<p>Manome, kad atnaujinamose programose didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas bendruomeniškumo praktikoms mokykloje (socialinei demokratijai 2), ko pasėkoje tai taptų kasdiene veikla, o ne tik atskirų pamokų apraška. Socialiniai įgūdžiai, formuojami kaip bendruomeniškumo pamatas, veikia tik tada, kai tai yra neatsiejama visos klasės, mokyklos bendruomenės kasdienio gyvenimo dalis.</p>	<p>Atsižvelgta</p>	